

رسالة محمد

دانشگاه پیام نور مرکز تهران جنوب

پایان نامه برای دریافت مدرک کارشناسی ارشد

رشته برنامه ریزی درسی

عنوان پایان نامه

مطالعه رابطه هوش اخلاقی و پیشرفت تحصیلی دانش آموزان دوره دوم

متوسطه شهر دلفان

اکبر برجی حسن گاوینار

استاد راهنما: جناب آقای دکتر مهران فرج اللهی

استاد مشاور: جناب آقای دکتر محمد رضا سرمدی

بهمن 93

تقدیم به:

روح پاک پدرم، که عالمانه به من آموخت تا چگونه در عرصه زندگی، ایستادگی را تجربه نمایم
و به مادرم، دریای بی کران فداکاری و عشق که وجودم برایش همه رنج و وجودش برایم همه مهر
و به همسرم، اسطوره زندگی، پناه خستگی و امید بودم.

سپاسگزاری

شایسته است از اساتید بزرگوار **جناب آقای دکتر مهران فرج اللهی** و **جناب آقای دکتر محمد**

رضا سرمدی که با نکته بینی ها و نقطه نظرهای ارزنده خود، اینجانب را راهنمایی و کاستی های موجود

را در این پایان نامه را برطرف نمودند صمیمانه تشکر و قدر دانی نمایم. همچنین از **سرکار خانم دکتر**

زهره اسمعیلی که داوری این پایان نامه را به عهده گرفتند کمال تشکر را دارم و از خداوند متعال آرزوی

سلامتی و توفیق روز افزون آنان را دارم.

چکیده

پژوهش حاضر به منظور مطالعه رابطه هوش اخلاقی و پیشرفت تحصیلی دانش آموزان دوره دوم متوسطه شهر دلفان، (در سال تحصیلی 94-1393) انجام گرفته است. در این پژوهش تأثیر هوش اخلاقی و ابعاد آن شامل درستکاری، مسئولیت پذیری، دلسوزی و بخشش و همچنین وضعیت اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی دانش آموزان بر پیشرفت تحصیلی آنان مورد بررسی قرار گرفته است. برای انتخاب گروه نمونه با استفاده از روش نمونه گیری تصادفی خوشه ای تعداد 326 نفر انتخاب شدند. ابزار سنجش هوش اخلاقی در این پژوهش، پرسشنامه 40 سوالی هوش اخلاقی لنینک و کیل (2005). و برای سنجش پیشرفت تحصیلی دانش آموزان، معدل کل یا میانگین نمرات دروس آن ها در سال قبل استفاده شده است و علاوه بر آن برای سنجش وضعیت اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی دانش آموزان از پرسشنامه محقق ساخته 12 سوالی استفاده شده است. پایایی پرسشنامه هوش اخلاقی به وسیله آلفای کرونباخ محاسبه گردید که مقدار آن (0/87) بود. همچنین پایایی پرسش نامه وضعیت اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی به وسیله (test-retest) اندازه گیری شد، مقدار آن (0/947) بود. روایی ابزارها به وسیله روایی صوری بررسی شد. سپس داده ها به وسیله آزمون همبستگی و تحلیل واریانس مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت که نتایج حاصل از تجزیه داده ها نشان دادند: 1- بین هوش اخلاقی و پیشرفت تحصیلی رابطه مثبت و معناداری وجود دارد (0/838). 2- بین درستکاری و پیشرفت تحصیلی رابطه معناداری وجود دارد (0/770). 3- بین مسئولیت پذیری و پیشرفت تحصیلی رابطه معناداری وجود دارد (0/707). 4- بین دلسوزی و پیشرفت تحصیلی رابطه معناداری وجود دارد (0/659). 5- بین بخشش و پیشرفت تحصیلی رابطه معناداری وجود دارد (0/783). 6- نتایج به دست آمده از آزمون همبستگی برای وضعیت اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی نشان داد که تنها بین میزان تحصیلات پدر، میزان تحصیلات مادر، میزان درآمد خانواده و استفاده از کامپیوتر با پیشرفت تحصیلی رابطه معناداری وجود دارد و بین استفاده از شبکه های خارجی و پیشرفت تحصیلی رابطه منفی و معناداری وجود دارد. همچنین بین تعداد فرزندان خانواده، استفاده از کلاس های غیر درسی، استفاده از شبکه تلویزیون داخلی رابطه معناداری مشاهده نشد.

واژگان کلیدی: هوش اخلاقی، پیشرفت تحصیلی، دوره دوم متوسطه، درستکاری، مسئولیت پذیری، دلسوزی، بخشش

فهرست مطالب

صفحه

عنوان

فصل اول: کلیات

2	مقدمه	1-1
4	بیان مسئله و سوال های تحقیق	2-1
6	سوال اصلی	1-2-1
6	سوال های فرعی	2-2-1
7	ضرورت و اهمیت پژوهش	3-1
9	فرضیه های تحقیق	4-1
9	فرضیه اصلی	1-4-1
10	فرضیه های فرعی	2-4-1
10	اهداف تحقیق	5-1
10	هدف اصلی	1-5-1
10	اهداف فرعی	2-5-1
11	تعریف مفاهیم و متغیرها	6-1
11	تعریف نظری هوش اخلاقی	1-6-1
11	تعریف نظری پیشرفت تحصیلی	2-6-1
12	تعریف عملیاتی هوش اخلاقی	3-6-1
12	تعریف عملیاتی پیشرفت تحصیلی	4-6-1

فصل دوم: مبانی نظری و پیشینه تحقیق

14	هوش	1-2
14	مفهوم هوش	1-1-2
14	تعریف هوش	2-1-2
16	نظریه های هوش	3-1-2
21	انواع هوش	4-1-2
29	اخلاق	2-2
29	مفهوم اخلاق	1-2-2

29	تعریف اخلاق	2-2-2
30	معیار و مقیاس اخلاقی بودن	3-2-2
34	نظریه های قضاوت اخلاقی	4-2-2
35	عوامل مؤثر بر شکل گیری رفتار اخلاقی	5-2-2
36	قلمرو رفتارهای اخلاقی	6-2-2
36	ویروس های اخلاقی و مقابله با آن ها	7-2-2
38	رشد و تکامل اخلاقی	8-2-2
38	شاخص اخلاق در مکاتب مختلف	9-2-2
40	رشد اخلاق در کودک	10-2-2
41	نظریه های رشد اخلاقی	11-2-2
44	هوش اخلاقی	3-2
44	مفهوم و تعریف هوش اخلاقی	1-3-2
45	فضیلت های هوش اخلاقی از نظر بوربا	2-3-2
47	اصول اخلاقی بوربا از دیدگاه قرآن و اسلام	3-3-2
50	اصول هوش اخلاقی از نظر لنینک و کیل	4-3-2
51	اصول اخلاقی لنینک و کیل از دیدگاه قرآن و اسلام	5-3-2
54	پیشرفت تحصیلی	4-2
54	مفهوم و تعریف پیشرفت تحصیلی	1-4-2
55	عوامل مؤثر در پیشرفت تحصیلی	2-4-2
56	افت تحصیلی و عوامل مؤثر در آن	3-4-2
57	تأثیر وضعیت اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی بر پیشرفت تحصیلی دانش آموزان	4-4-2
58	پیشینه تحقیق	5-2
59	تحقیقات انجام گرفته در داخل کشور	1-5-2
64	تحقیقات انجام گرفته در خارج کشور	2-5-2

فصل سوم: روش شناسی تحقیق

67	روش تحقیق	1-3
68	جامعه و نمونه آماری	2-3
68	جامعه آماری	1-2-3

69	نمونه آماری	2-2-3
69	روش نمونه گیری	1-2-2-3
70	تعیین حجم نمونه	2-2-2-3
71	متغیرهای پژوهش	3-3
72	روش گردآوری داده ها	4-3
72	روایی و پایایی پرسش نامه	5-3
74	روش تجزیه و تحلیل داده ها	6-3
74	آمار توصیفی	1-6-3
74	آمار استنباطی	2-6-3

فصل چهارم: تجزیه و تحلیل داده ها

76	تجزیه و تحلیل توصیفی داده ها	1-4
77	جنسیت	1-1-4
78	پایه تحصیلی	2-1-4
79	رشته تحصیلی	3-1-4
80	معدل	5-1-4
81	میزان تحصیلات پدر	6-1-4
82	میزان تحصیلات مادر	7-1-4
83	شغل پدر	8-1-4
84	شغل مادر	8-1-4
85	میزان درآمد	9-1-4
86	تعداد فرزند	10-1-4
87	وضعیت منزل مسکونی	11-1-4
88	گذراندن اوقات فراغت	12-1-4
89	میزان استفاده از کامپیوتر	13-1-4
90	میزان استفاده از شبکه های تلویزیونی داخلی	14-1-4
91	میزان استفاده از شبکه های تلویزیونی خارجی	15-1-4
93	آمار توصیفی مربوط به مؤلفه های مختلف متغیر هوش اخلاقی	2-4
94	آمار استنباطی	3-4

94	آزمون تحلیل واریانس	1-3-4
95	تجزیه و تحلیل فرضیه های پژوهش	4-4
95	آزمون فرضیه اصلی: رابطه بین هوش اخلاقی و پیشرفت تحصیلی	1-4-4
96	آزمون فرضیه فرعی اول: رابطه بین درستکاری و پیشرفت تحصیلی	2-4-4
97	آزمون فرضیه فرعی دوم: رابطه بین مسئولیت پذیری و پیشرفت تحصیلی	3-4-4
98	آزمون فرضیه فرعی سوم: رابطه بین دلسوزی و پیشرفت تحصیلی	4-4-4
99	آزمون فرضیه فرعی چهارم: رابطه بخشش و پیشرفت تحصیلی	5-4-4
100	آزمون فرضیه فرعی پنجم: رابطه وضعیت اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی و پیشرفت تحصیلی	6-4-4

فصل پنجم: نتیجه گیری و پیشنهاد ها

105	بحث و نتیجه گیری	1-5
105	نتایج بدست آمده از آمار استنباطی	1-1-5
112	نتیجه گیری کلی	2-1-5
113	موانع و محدودیت های تحقیق	2-5
114	پیشنهاد ها	3-5
114	پیشنهاد های کاربردی به مدیران و معلمان و خانواده ها بر اساس فرضیات پژوهش	1-3-5
116	پیشنهاد هایی برای پژوهش های آتی	2-3-5
117	تطبیق نظری نتایج پژوهش با سایر تحقیق ها	4-5

منابع و مأخذ

121	منابع فارسی
128	منابع انگلیسی

پیوست ها

132	پرسشنامه وضعیت اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی (محقق ساخته)
133	پرسش نامه هوش اخلاقی لنینک و کیل (2005)

فصل اول

کلیات تحقیق

- ◀ مقدمه
- ◀ بیان مسئله و سوال‌های تحقیق
- ◀ ضرورت و اهمیت پژوهش
- ◀ فرضیه‌های تحقیق
- ◀ اهداف
- ◀ تعریف مفاهیم و متغیرها

1-1 مقدمه

یکی از مهم ترین، مؤثرترین و گسترده ترین سازمان های مختلف اجتماعی که مسئولیت انتخاب و انتقال عناصر فرهنگی را به نسل نو خواسته ی جامعه بر عهده دارد، سازمان آموزش و پرورش هرکشور است (صافی، 1385:6). امروزه، در اغلب کشورها، آموزش و پرورش عمومی به عنوان صنعت رشد قلمداد می - شود و پس از امور دفاعی بیشترین بودجه های دولتی را به خود اختصاص می دهد (علاقه بند، 1388:154).

جوامع توسعه یافته با بیشینه کردن آموزش و پرورش خود توانسته اند پله های ترقی را بپیمایند. بنابراین در پیشرفت آموزش و پرورش ملاک های بی شماری نقش پیدا می کند. موفقیت تحصیلی که در نتیجه افزایش کیفیت نظام آموزشی حاصل می شود یکی از مشکلات عمده ی مراکز تحصیلی از جمله آموزش و پرورش است (نفیسی، 1373).

اهمیت تأثیر پیشرفت تحصیلی در سلامت روانی دانش آموزان به حدی است که برخی از متخصصان چون کاپلان و سادوک آن را حداقل تا نیمه دوم دوره نوجوانی معیار اساسی برای تشخیص عملکرد سالم دانسته اند (کرباسی و همکاران، 1388:81).

دیوید مک کلند¹ (1935) و جان، اتکینسون² (1958) نتیجه گرفتند، که نیاز به پیشرفت یکی از نیازهای اساسی افراد است (صفدری نیا، 1388:51). گیج و برلاینر³ (1992) انگیزه پیشرفت را به صورت یک میل یا علاقه به موفقیت کلی یا موفقیت در یک زمینه فعالیت خاص تعریف کرده اند (سیف، 1384).

بیش از پنجاه سال است که نمره ی هوش و آزمون های موفقیت تحصیلی به منزله راه های گروه بندی دانش آموزان بر حسب استعداد آنان مورد استفاده قرار می گیرد. هدف این آزمون ها عبارت است از شناسایی توانایی و استعداد افراد (بروس کوئن⁴، 1387:196).

۱. David C. McClland
۲. John W. Atkinson
۳. Gage n.l.& Berliner
۴. Bruce Kohen

علت پیشرفت بعضی افراد و شکست بعضی دیگر، توانایی درک و فهم امور، توانایی حل مشکلات، استعداد یادگیری، توانایی حل مشکلات و مانند این ها جواب هایی هستند که در مقابل این سؤال که هوش چیست؟ دریافت خواهیم کرد (سیف، 1384:578).

در زمینه ارتباط هوش و اخلاق، اگر هوش را ظرفیت سازگاری با موقعیت جدید قلمداد کنیم، اخلاق ظرفیت سازماندهی ارزشی به آن موقعیت خواهد بود. مفاهیم اخلاقی، توصیف کننده اعتقادات و ارزش های هدایتگر افراد در تصمیم گیری هایشان است. از این رو هوش اخلاقی می تواند گستره و ژرفای توانمندی های فکری و عاطفی را در همه مراحل و ابعاد زندگی نمایان سازد (بوربا¹، 2005).

هوش اخلاقی به معنی توجه به زندگی انسان و طبیعت، رفاه اقتصادی و اجتماعی، ارتباطات آزاد و صادقانه و حقوق شهروندی است. هوش اخلاقی به این حقیقت اشاره دارد که ما به صورت ذاتی، اخلاقی یا غیر اخلاقی متولد نمی شویم، بلکه یاد می گیریم که چگونه خوب باشیم. آن چه که ما برای انجام کارهای درست به آن نیاز داریم، همان هوش اخلاقی است که با استفاده از آن به یادگیری عمل هوشمندانه و دست یابی به بهترین عمل خوب نزدیک می شویم (مختاری پور و همکاران، 1388). رشد وجدان و اخلاق، نیازمند پختگی ادراک فرد و عوامل متعدد دیگری که بر اساس یادگیری قرار دارند است (باهنر، 1378:52).

هوش اخلاقی دربردارنده ی ابعادی ضروری از زندگی از جمله توانایی تشخیص رنج افراد و خودداری از رفتار ظالمانه ی تعمدی، شناخت گزینش های ممکن غیر اخلاقی، همدلی کردن، ایستادگی در برابر بی عدالتی ها، و رفتار با دیگران با احترام و عطوفت است. این ها ویژگی هایی هستند که به فرزند شما کمک می کنند تا به یک انسان خوب و شایسته تبدیل شود (بوربا، 1391:26).

امروز دیگر علم و دانش آن پندارهای باطل که عده ای را از لحاظ ارثی پایین تر از دیگران قرار می داد بدور افکنده و دانشمندان عقیده دارند که فرد در بدو تولد صرف نظر از خصوصیات بدنی و پاره ای از صفات ارثی نه خوب است نه بد و این محیط طبیعی و محیط اجتماعی و فرهنگی است که او را خوب یا بد می کند (شریعتمداری، 1388:42). وسایل ارتباط جمعی همچون روزنامه، کتاب، رادیو، سینما، تلویزیون، ویدئو و غیره در شکل گیری و رشد افکار عمومی رل بسیار مهمی دارند (گلشن فومنی، 1389:42).

1. Michele Borba

1-2 بیان مسئله و سوال های تحقیق

سازمان آموزش و پرورش از نظر اجتماعی، فرهنگی، اخلاقی، اقتصادی و فراهم کردن زمینه ی تکامل و رشد آدمی، اهمیت بسیاری دارد. از نظر اجتماعی، جامعه شناسان، آموزش و پرورش را وسیله ی اداره و کنترل جامعه تعریف می کنند و آن را عامل بقا و تداوم تمدن ها می دانند. از نظر اقتصادی، آموزش و پرورش نوعی سرمایه گذاری پر حجم و پر ثمر تلقی می شود که اثربخشی و بازدهی کیفی و کمی آن در دراز مدت به دست می آید. از نظر فرهنگی و شخصیتی، انسان موجودی است آفریننده، مبتکر و هنرمند که کمال وی به دانستن و توانستن است (صافی، 1385:6).

یکی از ملاک های کارایی نظام آموزشی، میزان پیشرفت تحصیلی است، کشف و مطالعه متغیر های تأثیر گذار بر عملکرد تحصیلی، به شناخت بهتر و پیش بینی موفقیت دانش آموزان می انجامد. مطالعه ی عوامل مؤثر بر پیشرفت تحصیلی طی سه دهه ی اخیر، بیش از پیش مورد توجه متخصصان تعلیم و تربیت قرار گرفته است. پیشرفت تحصیلی از این جهت اهمیت دارد که پیشرفت آموزشی در یادگیری اثر داشته و یادگیری آموزشی پیشرفت تحصیلی را تحت تأثیر قرار می دهد (سیف، 1386).

آموزش دانش آموزان و دانشجویان، در تمام دوره ها، به منظور تغییر رفتار، افکار، نگرش ها و مهارت های آنان صورت می گیرد و سرانجام به صورت پیشرفت و عملکرد تحصیلی سنجیده می شود (شریفی، 1389).

پیشرفت تحصیلی تحت تأثیر یک عامل نیست. بلکه عوامل متعددی بر آن تأثیر دارد (شریفی، 1390). مهم ترین عوامل فردی که در پیشرفت و موفقیت تحصیلی و خلاقیت نقش دارند عبارتند از: خانواده، داشتن انگیزه، اضطراب، روش مطالعه، شادکامی، هوش معنوی، هوش اخلاقی، عوامل بدنی، سازش نیافتگی رفتار و شرایط عاطفی و روانی (تمنایی فر و همکاران، 1386).

اکثر پژوهشگران می دانند که هوش از مجموع ویژگی ها و استعداد هایی تشکیل می شود که مستقیماً قابل مشاهده نیستند. گروهی از روان شناسان بر این عقیده اند که انواع مختلط هوش وجود دارد (گنجی، 1385:91).

اخیراً اصطلاح جدیدی با عنوان هوش اخلاقی توسط بوربا (2005) در روان شناسی وارد شده است. وی هوش اخلاقی را توصیف کننده ظرفیت و توانایی درک درست از نادرست، اعتقادات و عمل اخلاقی قوی و رفتار در جهت درست می داند. همچنین فورد و ریچاردسون¹، (1994) و مارتین و اسلون²، (2008) هوش اخلاقی را بیانگر اعتقاد عمیق و ارزش هایی می دانند که تمامی افکار و فعالیت های فرد را هدایت می کند. افراد با هوش اخلاقی بالا، فعالانه با مشکلات مقابله و از سلامت و رضایت بیشتری برخوردارند. این نوع هوش به مثابه نوعی جهت یاب برای اقدام به عمل درست و توانایی کاربرد اصول اخلاق جهانی در تعامل با دیگران است (لنیک و کیل³، 2005).

لنیک و کیل (2005) چهار اصل اخلاقی جامع شامل صداقت (راستگویی)، مسئولیت پذیری، دلسوزی و گذشت را برای هوش اخلاقی تعیین و آن ها را برای موفقیت فردی و سازمانی ضروری می دانند.

صداقت به معنی انجام کارها بر اساس اصول، ارزش ها و باورهاست که برای هوش اخلاقی افراد، به عنوان یک محک تلقی می شود. وقتی بر اساس صداقت رفتار می کنیم، رفتار خود را با آهنگ اصول جهان شمول اخلاق انسانی، منطبق و همنا می گردانیم.

مسئولیت پذیری به معنی پذیرش مسئولیت انتخاب های فردی و پذیرش خطاست، شخصی که از روی تمایل، مسئولیت عملکردهایش را می پذیرد- و همچنین مسئولیت پیامدهای حاصل از آن عملکرد را عهده دار می شود- قادر اطمینان یابد که عملکرد های وی منطبق با اصول جهان شمول اخلاق انسانی می باشد.

دلسوزی به معنی مراقبت فعالانه از سایرین است، دلسوزی یک مؤلفه ضروری محسوب می شود، چرا که احساس وظیفه نسبت به مراقبت از سایر افراد، نه تنها ملاحظه و احترام ما را در برابر آن ها هویدا می سازد، بلکه موجب پدیدار شدن جوی می شود که وقتی عمیقاً احساس نیاز می کنیم، سایرین با نهایت شفقت و مهربانی با ما ارتباط برقرار می نمایند.

و گذشت به معنی گذشت نسبت به خطا های خود و دیگران است. گذشت نیز به عنوان یک اصل مهم تلقی می شود، بدین دلیل که ما بدون برخورداری از قدرت تحمل نسبت به اشتباهات و آگاهی از ضعف

۱. Ford & Richardson

۲. Martin, Rav & Eslon

۳. Lennic & Kile

های خودمان، احتمالاً تبدیل به افرادی سخت گیر و متعصب می شویم، و دیگر قادر نخواهیم بود به شیوه ای با دیگران معاشرت نماییم که باعث پیشرفت دو جانبه در تعاملات ما و سایر افراد شود (لنیک و کیل، 59:1391).

یکی از دوره های تحصیلی آموزش و پرورش دوره ی متوسطه است. دوره ی متوسطه از دوره های مهم، حساس و مؤثر در زندگی فردی و اجتماعی آدمی است. دوره ای است که به سبب وضع زیستی، اجتماعی و روانی دانش آموزان با سایر دوره های تحصیلی مشترکات و ممیزاتی دارد و دارای طیف وسیعی است که دوران نوجوانی را در بر می گیرد و در انتهای طیف به دنیای جوانی می رسد.

لذا بررسی رابطه هوش اخلاقی و پیشرفت تحصیلی دانش آموزان دوره دوم متوسطه، مسئله ای است که در صورت دست یابی به جواب آن می توان برای بهبود پیشرفت تحصیلی دانش آموزان مفید باشد. این پژوهش در پی دست یابی به پاسخ سوالات زیر است.

1-2-1 سوال اصلی :

1. آیا بین هوش اخلاقی و پیشرفت تحصیلی دانش آموزان دوره دوم متوسطه رابطه وجود دارد؟

1-2-2 سوال های فرعی :

1. آیا بین درستکاری و پیشرفت تحصیلی دانش آموزان دوره دوم متوسطه رابطه وجود دارد؟

2. آیا بین مسئولیت پذیری و پیشرفت تحصیلی دانش آموزان دوره دوم متوسطه رابطه وجود دارد؟

3. آیا بین دلسوزی و پیشرفت تحصیلی دانش آموزان دوره دوم متوسطه رابطه وجود دارد؟

4. آیا بین بخشش و پیشرفت تحصیلی دانش آموزان دوره دوم متوسطه رابطه وجود دارد؟

5. آیا بین وضعیت اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و پیشرفت تحصیلی دانش آموزان دوره دوم متوسطه رابطه وجود دارد؟

1-3 ضرورت و اهمیت پژوهش

با توجه به رشد روزافزون جمعیت، تحولات جامعه، اهمیت یافتن آموزش و پرورش و استقبال از تحصیل در دوره های مختلف تحصیلی، تعداد مدارس و دانش آموزان و دانشجویان افزایش یافته، در نتیجه اهداف و وظایف سازمان آموزش و پرورش پیچیده تر و مأموریت آن گسترده تر و رسالت و مسئولیت های آن سنگین تر شده است (صافی، 1385:1).

در مراحل مختلف تربیتی و تحصیلی، دوره ی متوسطه از لحاظ مبانی فلسفی، زیستی، روانی و اجتماعی دوره ی بسیار مهمی است. تحصیلات متوسطه با سن شروع به کار و مرحله ی احساس نیاز نوجوانان و جوانان به استقلال و موجودیت و علاقه مندی به کارهای تولیدی و اقتصادی مقارن است. از آن جا که در ایران آموزش متوسطه برای دانش آموزان، آخرین مرحله ی آموزش رسمی است، لازم است در این دوره به تربیت بدنی، تربیت اخلاقی و دینی، تربیت عقلی، توسعه علایق نوجوانان و جوانان برای درک ارزش های انسانی و اجتماعی، تربیت سیاسی و اقتصادی توجه کرد (صافی، 1385:147).

به موازات فرایند رشد در ابعاد گوناگون شخصیت انسان، نیازهای متعالی جلوه گر می شود و آثار و نشانه های آن در جنبه های بدنی، ذهنی، عاطفی و اجتماعی نمودار می شود؛ از جمله نمونه های این نیازها، عدالت خواهی، خوبی، زیبایی، نظم و وحدت هستند (شریفی و اکبری، 1387).

اصل اخلاق از دیرباز به نوعی با سلامت و روان افراد گره خورده است چنان که بقراط¹ (پدر علم طب) اخلاق را در قالب سوگندنامه مطرح کرده است و در متن آن، «ندای وجدان» طنین انداز است تا جائی که امروزه شاهد هستیم افراد در بدو ورود خود به دنیای طبابت آن را به عنوان «قسم نامه»، بر زبان می آورند:

«... سوگند یاد می کنم که زندگانی خود را در خدمت به جامعه ی بشریت وقف نمایم. استادان و آموزگاران خود را گرامی بدارم و نسبت به آنان آن چه سزاوار است حق شناس باشم، کارهای مربوط به حرفه ی خود را مطابق کرامت و وجدان انجام دهم...».

۱. Hippocrates

سازمان ها در دنیای پویا و پر مخاطره ی امروزی برای این که بتواند بقای خودش را تحکیم بخشد، باید مدیران و کارکنان خود را ملزم به رعایت اصول اخلاقی و فراگیری هوش اخلاقی نماید (اسگندری و همکاران، 1391).

در بسیاری از سازمان ها اعمال خلاف اخلاق از قبیل اخذ و دادن رشوه، کم کاری عمدی، خودداری از ارائه اطلاعات مورد نیاز، رفتارهای توهین آمیز، دروغگویی و تبعیض مشاهده می گردد. بدین منظور، توجه به عوامل فردی و محیطی مؤثر بر تصمیم گیری و رفتار اخلاقی در سازمان، عوامل مؤثر بر رشد اخلاقی و برنامه های بهبود اخلاق کار می تواند به سازمان ها کمک کند تا در شرایط آشفته و پیچیده امروز، عملکرد اخلاقی خود را حفظ نماید. تحقیقات انجام شده در بیش از 100 شرکت نشان داد که هوش اخلاقی تأثیر بسیار زیادی بر عملکرد سازمان دارد (ترنر و بارلینگ¹، 2002).

هوش اخلاقی ویژگی های اساسی یاری دهنده تبدیل شدن انسان به یک انسان خوب و شایسته است (بوربا، 1391). بر طبق نظر ویکستروم و تریبیر² (2007) فاکتوری بنیادین که بر چگونگی ادراک افراد از اعمالشان تأثیر می گذارد اخلاق است. لکن از مهم ترین ابعاد هوش که در حوزه پژوهش جدید بوده و در ایران نیز چندان بدان پرداخته نشده است هوش اخلاقی، معنوی و فرهنگی است (گل محمدیان و همکاران، 1392).

با توجه به این که میزان پیشرفت و افت تحصیلی یکی از ملاک های کارایی نظام آموزشی است، کشف و بررسی متغیرهایی تأثیر گذار بر عملکرد تحصیلی، به شناخت بهتر و پیش بینی متغیرهای مؤثر در نظام آموزشی می انجامد. بنابراین بررسی متغیرهایی که با پیشرفت و موفقیت تحصیلی رابطه دارد یکی از موضوعات اساسی تحقیق در نظام آموزشی است (تمنایی فر و همکاران، 1386).

عدم توجه به اخلاق در مدیریت سازمان ها می تواند معضلات بزرگی برای سازمان ها به وجود آورد (مختاری پور، 1387). امروزه سازمان ها خود را درگیر مسئله ای می بینند که آن را معمای اخلاقی می نامند، یعنی اوضاع و شرایطی شده که باید یک بار دیگر کارهای خلاف و کارهای درست را تعریف کرد، زیرا مرز بین کارهای درست و خلاف بیش از پیش از بین رفته است (محمودی و همکاران، 1391).

۱. Turner & Barlyng
۲. Wikstrom & Treiber

در جامعه امروز، بحران مشخص و مهمی پیش آمده است. مسئله ای که به عزیزترین دارایی های ما - یعنی فرزندانمان - مربوط می شود. تأکید بر رشد اخلاقی کودکان که یکی از جنبه های مهم رشد است، از اهمیت زیادی برخوردار است. زیرا در قرن حاضر، عوامل زیادی ارزش های اخلاقی کودکان را تحت الشعاع قرار می دهد (بوربا، 11:1391).

داشتن آگاهی و شناخت از وضع شاگرد، جنبه های مختلف رشد او، احتیاجات و تمایلات و احساسات و تفکرات او عامل و انگیزه مهمی در جهت تأمین رشد و سلامت روانی وی می باشد، همچنین شناخت استعداد و توان او و آمادگی وی برای زندگی اجتماعی که چگونه و تحت چه شرایطی شکوفا می گردد، ضروری به نظر می رسد (شریعتمداری، 1388).

به بیان دیگر، می توان گفت مدارس بیشتر وقت خود را صرف ایجاد آمادگی در نوجوانان و جوانان برای کسب مدارج عالی تحصیلی می کنند. از آن جا که امتحانات، ملاک موفقیت تحصیلی به حساب می آیند، لازم است زمینه هایی فراهم شود تا تعداد بیشتری از دانش آموزان به خوبی از عهده ی آن ها برآیند (کرباسی و وکیلان، 36:1389).

هوش اخلاقی نسبت به هوش عاطفی و اجتماعی جدیدتر بوده و کمتر مورد مطالعه قرار گرفته است، اما داری پتانسیل بسیار زیادی برای بهبود درک ما از یادگیری و رفتار است (کلارکن¹، 2009).

1-4-4 فرضیه های تحقیق

فرضیه های تحقیق به شرح زیر می باشد:

1-4-1 فرضیه اصلی :

1. بین هوش اخلاقی و پیشرفت تحصیلی دانش آموزان دوره دوم متوسطه رابطه وجود دارد.

۱. Clarken

1-4-2 فرضیه های فرعی :

1. بین درستکاری و پیشرفت تحصیلی دانش آموزان دوره دوم متوسطه رابطه وجود دارد.
2. بین مسئولیت پذیری و پیشرفت تحصیلی دانش آموزان دوره دوم متوسطه رابطه وجود دارد.
3. بین دلسوزی و پیشرفت تحصیلی دانش آموزان دوره دوم متوسطه رابطه وجود دارد.
4. بین بخشش و پیشرفت تحصیلی دانش آموزان دوره دوم متوسطه رابطه وجود دارد.
5. بین وضعیت اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و پیشرفت تحصیلی دانش آموزان دوره دوم متوسطه رابطه وجود دارد.

1-5 اهداف تحقیق

این پژوهش برآن است که رابطه هوش اخلاقی و پیشرفت تحصیلی دانش آموزان دوره متوسطه شهر دلفان را مطالعه و بررسی کند، لذا اهداف تحقیق به شرح زیر می باشد:

1-5-1 هدف اصلی :

1. مطالعه رابطه بین هوش اخلاقی و پیشرفت تحصیلی دانش آموزان دوره دوم متوسطه

1-5-2 اهداف فرعی :

1. مطالعه رابطه بین درستکاری و پیشرفت تحصیلی دانش آموزان دوره دوم متوسطه
2. مطالعه رابطه بین مسئولیت پذیری و پیشرفت تحصیلی دانش آموزان دوره دوم متوسطه
3. مطالعه رابطه بین دلسوزی و پیشرفت تحصیلی دانش آموزان دوره دوم متوسطه
4. مطالعه بین بخشش و پیشرفت تحصیلی دانش آموزان دوره دوم متوسطه
5. مطالعه رابطه بین وضعیت اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و پیشرفت تحصیلی دانش آموزان دوره دوم متوسطه

1- 6 تعریف مفاهیم و متغیرها

1-6-1 تعریف نظری هوش اخلاقی:

هوش اخلاقی عبارت است از ظرفیت روانی ما برای تعیین این امر که چگونه اصول جهان شمول اخلاق انسانی - نظیر اصولی که به عنوان «قاعده ذرین» مطرح می شوند- باید در مجموعه ارزش های فردی، اهداف، و عملکردهای ما به کار گرفته شوند (لنیک و کیل، 58:1391). لنیک و کیل (2005) چهار مؤلفه ی اساسی شامل درستکاری، مسئولیت پذیری، دلسوزی و بخشش را برای هوش اخلاقی تعیین و آن ها را برای موفقیت فردی و سازمانی ضروری می دانند.

درستکاری: به معنی هماهنگی بین باورها و اعمال فرد.

مسئولیت پذیری: به معنی پذیرش مسئولیت اعمال و پیامدهای آن.

دلسوزی: به معنی احترام به دیگران بدون چشم داشت.

و بخشش: به معنی آگاهی از عیوب خود و تحمل اشتباهات دیگران (لنیک و کیل، 2008).

در تعریف دیگر هوش اخلاقی به معنای برخوردار بودن از عقاید اخلاقی راسخ و قوی و عمل کردن به آن هاست، به گونه ای که فرد به شیوه ای صحیح و محترمانه عمل کند (بوربا، 26:1391).

1-6-2 تعریف نظری پیشرفت تحصیلی:

پیشرفت تحصیلی یکی از ابعاد پیشرفت در آموزش و پرورش است که از آن مفهوم موفقیت دانشجویان یا دانش آموزان در گذراندن دروس یک پایه تحصیلی استنباط می شود (سیف، 1385).

در تعریفی دیگر، پیشرفت تحصیلی به معنای مقدار یادگیری آموزشی فرد است (سلیمان نژاد و شهرآرای، 1380).